

JELENCZKI ISTVÁN LAUDÁCIÓ

Jelenczki István olyan alkotó egyéniség, aki mind szerteágazó művei, mind megalkuvásmentes magatartása miatt nem sorolható be se szekértáborok se irányzatok tagjai sorába; művészete járatlan utakon kezdett kibontakozni s mára talán a magyar kultúra egyik legegységibb s legegységülállóbb egyéniségével kell szembenézzünk.

Szembenézni Vele és Magunkkal, hogy lényegre törő s minden irányban ható igazságlátása honnan is meríti erejét az őt elfojtani kívánó ferdítés- és halandzsapártoló hatalmakkal szemben, ahol mi, a sokak, a többség a meghátrálás kényelmét, az elhallgatás, a szótlanság békés cinkosságát választjuk.

A következetes bátorság nagy erény, de Jelenczki nem csak „bátorságában egyedülálló”, hanem műveinek minősége, megformáltsága, egyedisége is a kivételesek közé sorolja. Egyedülálló talán a szó több értelmében is; egyedülálló minőségű művek, egyedülálló bátorság a megszólalásban s a kor egyre „alkalmazkodóbb” és „megvásárolhatóbb” értelmiségi közegében is az, a szó szoros értelmében egyedülálló magányos harcosa a meghamisított történelem, az elfedett vagy letagadott igazságok nyilvánosságra hozatalának.

Hol is keressük Jelenczki István sorsszerű „magányosságának” legfőbb indítékait? Talán legcélszerűbb a filmfinanszírozás struktúrájánál kezdeni, amely más-más módon ugyan, de lényegében minden időben az egy szóval összefoglalható taburendszerek védelmének szolgátságában működött s igyekezett már csírájában elfojtani minden olyan gyanús kezdeményezést, mely e tiltott területek mögé pillantás szándékát, a szokimondás erejét sejtette.

Talán csak néhány korai művét tekinthetjük kivételnek; ilyen például a halál méltóságának kivívása, visszaadása mellett megszólaló néhány eutanáziáról készült filmje, melyeknek – mint szembekötősdit s a lét elsilányítását tápláló közfelfogással és gyakorlatával szembenálló műveknek – olyan hatása és társadalmi súlya volt, hogy még az őt soha be nem fogadó filmszakma is díjjal jutalmazta lényegre törő, érzékeny szakralitással megáldott alkotó munkáját.

A VII. kerületi Chicagóból takarítónő és vízvezeték szerelő gyermekeként „érkezett” művész igen sok műfajban készül nyilvánosságra lépni, de a 70-es évek Magyarországaiban még a Film-művészeti Főiskolára sem tud bekerülni.

Jelenczki műveinek igazi értéke innovatív megformáltságuk s mély, vallásos szókimondásuk mellett az ősi hagyományokról megfedkezett világban, elhazudott és elfeledett múltunk hiteles feltámasztásában keresendő.

Filmjeiben egyforma, mozgósító hangsúlyt kapnak a jelen nagyívű hazugságai és régmúlt történelmünk korszakokat átívelő más-más hatalmi érdekeket kiszolgáló hamisítások és torzítások tömege.

Ez a művészi alapállás és szemlélet egyaránt vonatkozik legutóbbi évtizedben készített nagy ívű „filmeposzaira”, az 1956-ot a teljesség igényével feltáró 5 részes NÉPEK KRISZTUSA MAGYARORSZÁG-ra, az elmaradt „rendszerváltozás” színpalái mögé kalauzoló HÁBORÚ A NEMZET ELLEN, vagy legutóbb befejezett filmje az elmaradt igazságtétel körülményeit feltáró, kutató műve.

Szabadjon kissé szubjektíven is megszólalnom, bennem Jelenczki *József Attiláról* készített hatalmas láttató és hallható munkája él tovább és tovább s ez a költőt „fogságából” kiszabadító misszió szerintem az irodalomoktatás alapjául kívánkozik.

A filmes sokoldalúságát és lényegláttató küldetését jelzi még számtalan film és portré – elég ezekből *Papp Lajos* vagy *Polcz Elaine* életét és munkásságának feldolgozásáról megemlékezni, hogy lássuk, ezek az elrejtett sorsok milyen hatalmas innovációval ajándékozták meg a hazát.

Jelenczki magányossága nem egyedüllét. Az alkotó magányossága mögött ott állnak a társadalom minden rétegéből szerveződő gondolattársak, munkáját segítő szakemberek „seregei”, akik az értő közönséggel együtt szorítanak a fotós, a festő, a mozgóképvarázsló s a „költő” formálódó művészi diadalának.

Dárday István